

Stichting NatuurWijs

Jaarverslag 2019

Colofon

Stichting NatuurWijs

Jaarverslag 2019

Maart 2020

© Stichting NatuurWijs

Foto voorkant: Marjolein den Hartog

Inhoudsopgave

A. Jaarverslag

Voorwoord	5
Inleiding	6
NatuurWijs	7
 1. NATUURWIJS LOCATIES	 8
1.1 Staatsbosbeheer locaties.....	8
1.2 Breda	9
1.3 Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.....	10
1.4 Bentwoud en Den Haag	10
1.5 Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel	11
1.6 Utrecht, 't Gooi en Amersfoort	12
1.7 Rotterdam en Schiedam.....	12
1.8 Leiden	13
1.9 West-Betuwe	13
1.10 Overige locaties	14
1.11 Totaal aantal schoolklassen en kinderen in 2019.....	14
 2. PROJECTEN	 16
2.1 Leerkrachten in hun kracht zetten	16
2.2 Amsterdamse kinderen als natuurbeschermers - De Zomertoer	17
2.3 Voortzetting Aandachtswijkenproject	18
 3. WORKSHOPS, TRAININGEN EN TERUGKOMDAGEN	 20
3.1 NatuurWijs workshops en trainingen	20
3.2 NatuurWijs terugkomdagen	21
3.3 Terugkomdag Spirit of Nature.....	21
 4. COMMUNICATIE	 22
4.1 Website analyse	22
4.2 Sociale media	23

5. SPONSOREN	24
6. ORGANISATIE	25
6.1 Partners	25
6.2 Bestuur Stichting NatuurWijs	25
6.3 Kernteam.....	26
6.4 Trainers en mentoren	26
6.5 Coördinatoren en NatuurWijzers.....	26
6.6 Ambassadeurs van NatuurWijs.....	27

B. Jaarrekening

Voorwoord

NatuurWijs heeft een topjaar achter de rug! Te beginnen met een flinke stijging in het aantal deelnemende scholen. Het aantal kinderen dat heeft meegedaan aan NatuurWijs is hiermee gestegen, van 14.000 in 2018 naar ruim 18.500. NatuurWijs is gestart in Schiedam en in 't Gooi. Daarnaast is het nieuwe team van NatuurWijzers in Leiden aan de slag gegaan met maar liefst zeven scholen. Tevens zijn er twee nieuwe 'leerlijn' scholen bijgekomen, in Almere (start in 2020) en in Breda. Deze scholen gaan met alle klassen drie keer per jaar de natuur in met een NatuurWijzer en vullen deze dagen aan met lessen in de klas. Op deze manier voldoen de scholen aan de kern- en tuledoelen voor het natuuronderwijs.

In 2019 is NatuurWijs voor het eerst buiten schooltijd aangeboden. We hebben in Amsterdam een zogenaamde 'Zomertoer' georganiseerd voor kinderen die anders niet op vakantie zouden gaan. Met het project 'Amsterdamse kinderen als natuurbeschermers' hebben 100 kinderen uit Amsterdam deelgenomen aan een NatuurWijs 3-daagse, verspreid over vijf weken van de zomervakantie. Er is intensief samengewerkt met Ecokids en met een aantal welzijnsorganisaties in Amsterdam om de kinderen te werven voor deelname aan het project. Het project was een groot succes en krijgt in 2020 een vervolg, dankzij onze sponsor Edwin Bouwfonds.

Naast onze kerntaak – het verzorgen van natuurbeleving en natuureducatie voor kinderen buiten – hebben we in 2019 ook aandacht besteed aan onze communicatie en huisstijl. In januari is een geheel nieuwe website van NatuurWijs gelanceerd. De website is overzichtelijker en gebruikersvriendelijker geworden. Dat verklaart wellicht de stijging in het aantal bezoekers (zie hoofdstuk 4). Daarnaast is er een nieuwe huisstijl ontwikkeld waarbij de verbinding tussen NatuurWijs en Staatsbosbeheer nadrukkelijk in beeld is gebracht. Deze is toegepast in de folderlijn en handleiding voor NatuurWijzers.

2019 is wederom een goed jaar voor de workshops en trainingen geweest. Er is vooral veel belangstelling voor de workshop *In verbinding met Natuur*. Daarnaast is er een nieuwe locatie opgestart in West-Betuwe, waar we vijftien nieuwe NatuurWijzers voor hebben getraind.

Tenslotte was 2019 een succesvol jaar voor fondsenwerving. We merken dat we 'een goed verhaal' hebben, het slaat aan. Dankzij onze sponsors kunnen we de komende jaren vooruit om NatuurWijs nog nadrukkelijker op de kaart van Nederland te zetten.

Debbie Kamphuis

Voorzitter Stichting NatuurWijs

Maart 2020

Inleiding

Dit jaarverslag bevat de volgende informatie:

- Resultaten en ontwikkelingen per NatuurWijs locatie (hoofdstuk 1)
- Toelichting op lopende projecten (hoofdstuk 2)
- Workshops en trainingen: resultaten en ontwikkelingen (hoofdstuk 3)
- Resultaten en ontwikkelingen op het gebied van communicatie (hoofdstuk 4)
- Successen op het gebied van fondsenwerving (hoofdstuk 5)
- Betrokkenen bij de organisatie van Stichting NatuurWijs (hoofdstuk 6)

Foto: Marjolein den Hartog

NatuurWijs

Stichting NatuurWijs wil kinderen in verbinding brengen met de natuur. Daarom is de NatuurWijs werkwijze ontwikkeld voor kinderen in de leeftijd van 4 – 12 jaar. In de basis gaat het erom dat kinderen in hun eigen tempo en op hun eigen manier de natuur met hart, hoofd en handen beleven en ervaren. Het kind staat centraal. De kinderen trekken de natuur in met een NatuurWijzer, zoals de natuurdeskundige heet die hen begeleidt. Ze leren spelenderwijs de natuur kennen en krijgen zo de kans zelf de verbondenheid tussen mens en natuur te ervaren.

NatuurWijs wordt aangeboden in verschillende varianten:

- Nu naar buiten!-activiteiten
- Bosuitje
- Driedaags programma
- Volledige leerlijn (looptijd: gehele schoolperiode)

In de visie van NatuurWijs horen mens en natuur bij elkaar en beïnvloeden zij elkaar. Hart, hoofd en handen zijn de pijlers van de doelstelling van NatuurWijs:

- *Hart*
Kinderen zich laten verwonderen over natuur door hen de verbondenheid tussen mens en natuur te laten ervaren.
- *Hoofd*
Kinderen basiskennis over de natuur laten opdoen door hen die zelf te laten ontdekken.
- *Handen*
Kinderen vaardigheden aanreiken om in de natuur te verblijven en te spelen en voor de natuur te zorgen.

Met deze driedelige doelstelling stimuleert NatuurWijs bij kinderen een betrokken houding tegenover de natuur. Dit stelt de kinderen nu en later in staat om weloverwogen keuzes te maken over hun leefomgeving. Zo wordt er op de lange termijn een basis gelegd voor een duurzame samenleving.

NatuurWijs draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling van kinderen, doordat zij op de buitendagen onder meer leren:

- Samenwerken
- Alleen zijn
- Risico's nemen en afwegen
- Persoonlijke grenzen verkennen

1. NATUURWIJS LOCATIES

1.1 Staatsbosbeheer locaties

Boswachters van Staatsbosbeheer, opgeleid als NatuurWijzer, voeren NatuurWijs uit met scholen uit de omgeving, in de gebieden van Staatsbosbeheer. De boswachters hebben gemerkt dat dit de band van de scholen met de streek versterkt.

NatuurWijs wordt tevens aangeboden aan scholen vanuit de buitencentra van Staatsbosbeheer. In deze buitencentra is een team van vrijwilligers getraind om een NatuurWijs-programma te begeleiden dat speciaal is ontwikkeld voor het betreffende natuurgebied. Het programma is afgestemd op de omgeving en op de wensen van managers en boswachters verbonden aan de buitencentra. In 2019 is een NatuurWijs programma ontwikkeld voor het Boomkroonpad in Drouwen: "Een bos voor de toekomst".

Ook wordt NatuurWijs uitgevoerd door ZZP'ers in Staatsbosbeheer gebieden.

In 2019 hebben in totaal 7.989 kinderen via Staatsbosbeheer aan NatuurWijs deelgenomen.

	Aantal kinderen
Drente	
BG Emmen, Sleen, Veenland	215
Buitencentrum Drents-Friesewold	175
Boomkroonpad	75
Flevoland	
Buitencentrum Almeerderhout	154
Friesland	
BG Fryslân	277
BG Terschelling	750
Limburg	
BG Noord-Limburg	242
Buitencentrum De Pelen	155
Noord-Brabant	
Breda	3.776
Overijssel	
Buitencentrum Sallandse Heuvelrug	314
Vechtdal	800
Zuid-Holland	
BG Rottemeren-Bentwoud	990
Noord-Holland	
Schoorlse duinen	66
Totaal	7.989

Tabel 1 Overzicht aantal kinderen via Staatsbosbeheer

Foto: Marjolein den Hartog

1.2 Breda

Het hechte team van Bredase NatuurWijzers - Karin Vennegoor, Ghisel Crielaard, Wannes Rovers, Henk Wanders, Anja Barendrecht, Liesbeth Bakx en Angelique Grippeling - begeleidt NatuurWijs in gebieden van Staatsbosbeheer bij Breda en Dorst.

Henk Wanders is coördinator NatuurWijs voor Breda en omstreken. Henk zorgt voor een goede verdeling van de aanvragen onder de NatuurWijzers en onderhoudt de contacten met Staatsbosbeheer (vaste contactpersoon boswachter Anneke Oomes) om te zorgen voor een optimale samenwerking.

Maar liefst zes basisscholen in en om Breda volgen de NatuurWijs leerlijn, waarbij de leerlingen uit alle groepen, groep 1 tot en met 8, elk schooljaar drie dagen per jaar met NatuurWijs de natuur in gaan voor natuuronderwijs. Wij zijn heel blij met deze scholen, die al jaren verbonden zijn aan NatuurWijs, en ook met de nieuwe school die vanaf 2019 deelneemt met 17 klassen.

In 2019 hebben 4.475 Bredase kinderen van 18 scholen meegedaan aan NatuurWijs (waarvan 3.776 in Staatsbosbeheer gebieden). Dit is een flinke stijging ten opzichte van 2.575 kinderen van 11 scholen in 2018.

Foto: Marjolein den Hartog

1.3 Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

NatuurWijs draait sinds 2011 in Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH). De coördinatie en begeleiding is in handen van Annemarieke Holland van de Omgevingsdienst regio Utrecht (ODRU) en het IVN Consulentschap Utrecht. De NatuurWijzers van NPUH zijn vrijwilligers van verschillende vrijwilligersgroepen die actief zijn in het nationale park. Deze groepen vormen samen een netwerk dat wordt ondersteund door het IVN Consulentschap en ODRU.

In 2019 deden er 250 kinderen mee aan NatuurWijs in Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Dit is een forse daling ten opzichte van 950 kinderen in 2018. De afname is te verklaren door het stoppen van een flink aantal vrijwilligers: Vanwege het vinden van een betaalde functie, of vanwege gezondheids- en andere privé redenen. Daarnaast is er wederom een wisseling van de wacht bij het IVN Consulentschap waardoor de coördinatie niet optimaal heeft kunnen verlopen. We onderzoeken met het IVN Consulentschap hoe we NatuurWijs weer een stevige plek kunnen geven in het NPUH.

1.4 Bentwoud en Den Haag

Bentwoud

De locatie Bentwoud heeft in 2019 goed gedraaid met ca. 1.000 kinderen, maar wel minder ten opzichte van 1.850 kinderen in 2018. NatuurWijzers Colinda van der Helm en Wim Smits begeleiden NatuurWijs activiteiten in het Bentwoud. Staatsbosbeheer-boswachter Linda Groeneveld heeft halverwege het jaar de coördinatie overgedragen aan collega Jonathan Leeuwis, vanwege het aanvaarden van een andere functie binnen Staatsbosbeheer. Hartelijk dank Linda voor alle jaren waarin je NatuurWijs zo goed op de kaart van Bentwoud hebt gezet. En succes Jonathan met het voortzetten van deze locatie! NatuurWijs in Bentwoud wordt mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van BP.

Den Haag

In Den Haag werken we nauw samen met de gemeente Den Haag. NatuurWijs is opgenomen in het NME-aanbod, aanvragen van scholen komen binnen via de gemeente. Tevens mogen scholen en NatuurWijzers gratis gebruik maken van voorzieningen van de gemeente (locaties en materialen). NatuurWijzer en gemeenteboswachter Hans van der Meijs heeft in 2019 zijn werkzaamheden voor NatuurWijs kunnen voortzetten mede dankzij de steun van de Gemeente Den Haag. Aanspreekpunt voor NatuurWijs bij de gemeente is Mariette Nijssen. Mariette stimuleert scholen uit Den Haag om deel te nemen aan NatuurWijs. We waarderen haar inzet en enthousiasme!

Angela van der Sande coördineert NatuurWijs in Den Haag. Het team van NatuurWijzers, heeft in 2019 1.100 kinderen uit Den Haag mee de natuur in genomen. In 2018 waren dat 1.225 kinderen.

1.5 Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel

In 2019 zijn 1.650 kinderen uit Amsterdam en omgeving met NatuurWijs naar buiten geweest, vrijwel gelijk aan 2018 (1.675 kinderen).

Amsterdam

NatuurWijs heeft voor 2017 t/m 2020 een raamovereenkomst met de gemeente Amsterdam afgesloten. NatuurWijs is daarmee opgenomen in het basisaanbod van de gemeente, zodat alle scholen uit Amsterdam gratis kunnen deelnemen aan één natuurdag met NatuurWijs. Voor deelname aan de NatuurWijs 3-daagse betalen scholen een aanvulling.

In 2019 is de samenwerking met Ecokids voortgezet. Sylvia Borg van Ecokids zorgt voor de coördinatie van de NatuurWijzers en scholen in Amsterdam.

Daarnaast is als nieuw project in de zomervakantie *de zomertoer* uitgevoerd. In vijf weken hebben we in totaal 100 Amsterdamse kinderen een 3-daagse in de natuur gegeven met als thema *ik ben een natuurbeschermer*. Dit succesvolle project heeft direct een gevolg gekregen in de herfstvakantie met *de herfsttoer*. (Zie hoofdstuk 2.2)

Diemen en Ouder-Amstel

Tevens heeft NatuurWijs een overeenkomst met de gemeenten Diemen en Ouder-Amstel waardoor scholen uit deze gemeenten gratis aan NatuurWijs kunnen deelnemen.

Foto: Twan Teunissen

1.6 Utrecht, 't Gooi en Amersfoort

In 2019 zijn 3.200 kinderen uit provincie Utrecht met NatuurWijs naar buiten geweest, een stijging ten opzichte van het jaar daarvoor (2018 2.775 kinderen). Ariana Schippers coördineert NatuurWijs in de gehele provincie Utrecht.

Utrecht

NatuurWijs is opgenomen in het NME-aanbod van Utrecht Natuurlijk, de stichting die verantwoordelijk is voor de gemeentelijke invulling van NME in Utrecht. Via Utrecht Natuurlijk heeft NatuurWijs in 2019 cofinanciering via het programma *Groen doet goed* ontvangen. Hiermee hebben we het aandachtswijkenproject in Utrecht kunnen voortzetten.

't Gooi

De stijging van het aantal deelnemende kinderen in de provincie Utrecht komt mede door het opstarten van NatuurWijs bosuitjes in 't Gooi. Dit is een project in samenwerking met Omgevingseducatie Gooi, Vecht- en Eemstreek en mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van Vrienden van het Gooi en het NME-fonds.

Amersfoort

De overall stijging in provincie Utrecht maskeert de daling van het aantal kinderen in Amersfoort (van 1.825 kinderen in 2018 naar 525 in 2019). Dit komt doordat een school die met alle klassen naar buiten ging tijdelijk gestopt is wegens tekort aan personeel.

1.7 Rotterdam en Schiedam

Rotterdam

In 2019 is het project Waterwijzer rond de Rotte voortgezet, na de succesvolle pilot in 2017 (gewaardeerd door de deelnemende scholen met een 8,1). De begeleiding van de natuurdagen is in handen van NatuurWijzers. Waterwijzer is een onderdeel van het project Biodiversiteit Rottemeren van Recreatieschap Rottemeren en Natuur- en Vogelwacht Rotta, in samenwerking met Stichting Plezierrivier de Rotte, het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en is mede gesubsidieerd door de provincie Zuid-Holland.

In 2019 hebben 1.375 kinderen in schoolverband deelgenomen aan dit project. Elke schoolklas ging de natuur en het water onderzoeken, onder leiding van een NatuurWijzer. De leerlingen hebben in het Rottemeregebied zelf ondervonden wat en hoe aan waterbeheer wordt gedaan en waarom dat belangrijk is. Tevens konden de kinderen in de Rotte ter hoogte van de Crooswijkse bocht naar plastic vissen vanuit de Plastic Whale boot.

NatuurWijs is opgenomen in de digitale NME-gids van Natuurstad, de gemeentelijke NME-instelling voor Rotterdam. Tot nu toe levert dit nog geen aanmeldingen op. Er zijn veel aanbieders op het gebied van natuureducatie in Rotterdam en de 'concurrentie' om scholen te trekken is hoog.

Schiedam

Dankzij een financiële bijdrage van Stichting Fonds Schiedam, Vlaardingen e.o. is het project in 2019 van start gegaan, om NatuurWijs Bosuitjes aan te bieden aan alle basisscholen van Schiedam, Vlaardingen en Maassluis. Hiertoe zijn we een samenwerking aangegaan met Stichting Milieu Dichterbij (Schiedam) en met Federatie De Broekpolder. Het is de bedoeling dat de Bosuitjes voor een deel worden uitgevoerd in het natuurgebied De Broekpolder. In 2019, het eerste seizoen van het project, hebben 375 kinderen meegedaan.

Wij zijn in overleg met de NME-afdelingen van de gemeenten Vlaardingen en Maassluis om in 2020, via hun systemen, de scholen in deze gemeenten te benaderen. Deze NME-afdelingen hebben beide te maken met personeelwisseling, waardoor we niet eerder konden beginnen met werven.

NatuurWijs wordt in Rotterdam en Schiedam gecoördineerd door Angela van der Sande.

1.8 Leiden

Dankzij een genereuze donatie van Stichting Buitenfonds is in 2018 de NatuurWijs locatie Leiden opgericht en is een team van 16 NatuurWijzers getraind. De coördinator voor NatuurWijs in Leiden is Juke Loman van Stichting Naar Buiten (uitvoerder gemeentelijke NME-beleid in Leiden). Juke werkt nauw samen met Marian Kathman van de gemeente Leiden, om NatuurWijs goed op te kaart te zetten in Leiden.

Vanaf schooljaar 2019/2020 heeft NatuurWijs een eigen digitaal eiland gekregen in het verwonderpaspoort van de gemeente Leiden, waaraan 11 Leidse instellingen deelnemen, te weten: Naturalis, Rijksmuseum Boerhave, Gemeente Leiden, Technolab, Junior Science lab, Wetenschapsknooppunt Leiden, Hortus Botanicus Leiden, Sterrewacht Leiden, de Leidse schooltuinen, Naar Buiten en het Bewaarde Land. Na een bezoek aan de aangesloten instelling krijgen kinderen toegang tot een digitaal eiland in de verwonderwereld, een leerzame spelomgeving.

In 2019 hebben 1.550 kinderen in Leiden meegedaan aan NatuurWijs met een heel nieuw team NatuurWijzers die hun training tot gecertificeerde NatuurWijzer inmiddels hebben voltooid.

1.9 West-Betuwe

Op initiatief van Bert Vos en Eefke Halma, is met een financiële bijdrage van provincie Gelderland, fonds NME en IVN West-Betuwe, dit najaar in West-Betuwe een groep van 15 nieuwe NatuurWijzers getraind die inmiddels gestart zijn met hun stage. Bert is aangesteld als coördinator voor West-Betuwe.

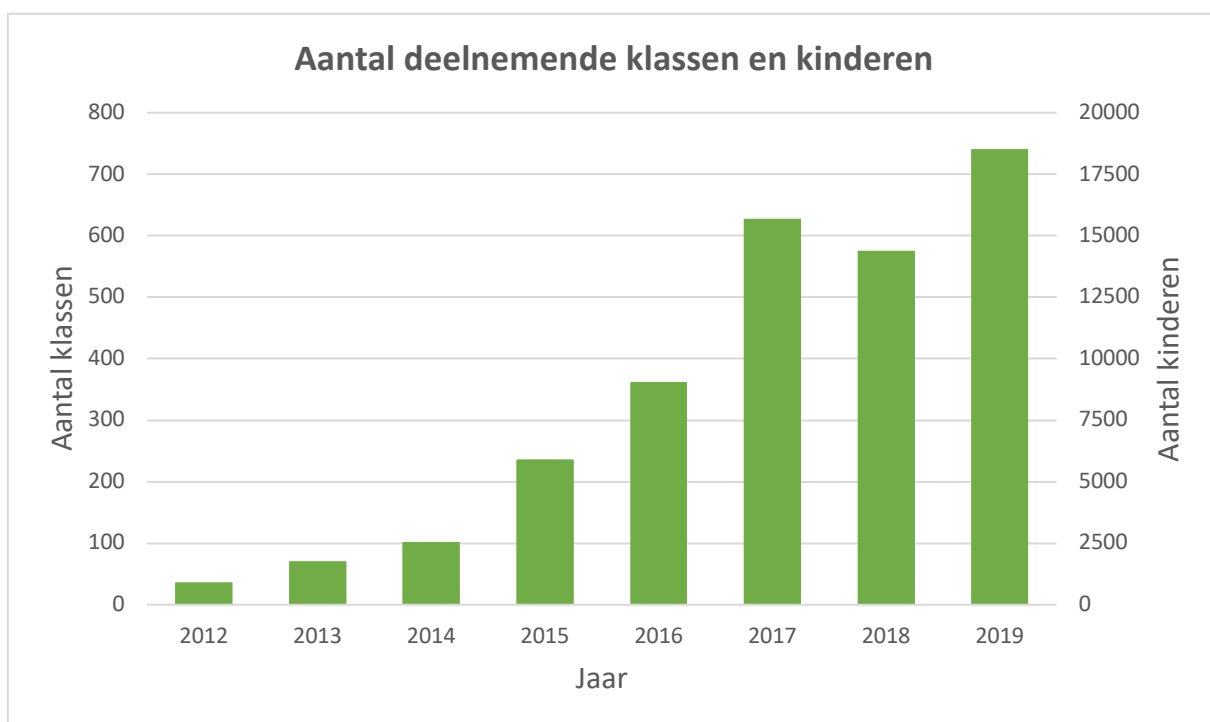
1.10 Overige locaties

Naast de genoemde locaties werken er vele NatuurWijzers zelfstandig in heel Nederland: van Terschelling tot Noord-Limburg, van Haarlem tot Doetinchem.

1.11 Totaal aantal schoolklassen en kinderen in 2019

In 2019 telden we **18.525 bezoekende kinderen/ 741 klassen op natuurdagen** voor het totale aanbod van NatuurWijs.

In Figuur 1 is de duidelijke groei te zien van het aantal klassen en kinderen dat deelneemt aan NatuurWijs vanaf 2012, namelijk 36 klassen in 2012, 70 klassen in 2013, 102 klassen in 2014, 236 klassen in 2015, 362 klassen in 2016, 627 klassen in 2017, 575 klassen in 2018 en 741 klassen in 2019.

Figuur 1. Aantal deelnemende klassen en kinderen vanaf 2012 tot 2019

	2017	2018	2019	Toe of afname 2019
Breda	87	103	179	76
SBB (excl ZZP'ers)	74	71	129	58
Amsterdam	85	67	66	-1
Utrecht	64	37	66	29
Leiden	0	8	62	54
Bentwoud	57	74	40	-34
Den Haag	47	49	44	-5
Gooi Vecht Eem	0	1	41	40
Rotterdam	54	27	40	13
Amersfoort	29	73	21	-52
Schiedam	0	0	15	15
Doetinchem	10	8	9	1
NPUH	57	38	9	-29
Nijmegen	34	6	7	1
West-Betuwe	0	0	4	4
Peize	10	3	3	0
Den Bosch	0	4	2	-2
Gelderland	0	0	1	1
Eindhoven	13	0	1	1
Overijssel	0	0	1	1
Zeeland	0	0	1	1
Apeldoorn	0	3	0	-3
Drenthe	0	3	0	-3
Nijverdal	6	0	0	0
KLASSEN	627	575	741	+166
Kinderen	15.675	14.375	18.525	+4.150
				+29%

Tabel 2 Overzicht aantal klassen per locatie 2017 – 2019

In 2019 zien we een forse stijging (29%) ten opzichte van 2018. Dit komt met name door een toename in Breda met een extra leerlijn school, meer klassen door Staatsbosbeheer en in Utrecht, en de nieuwe locaties in Leiden, het Gooi en Schiedam.

2. PROJECTEN

2.1 Leerkrachten in hun kracht zetten

Een belangrijke pijler van het werk van NatuurWijs is om leerkrachten in het primair onderwijs te ondersteunen bij het zelf geven van natuureducatie en natuurbeleving. Zo willen we ons steentje bijdragen aan een systemische verandering binnen het onderwijs, waarbij natuureducatie een onlosmakelijk onderdeel uitmaakt van het curriculum. Op landelijk niveau maakt NatuurWijs deel uit van 'Leren voor Morgen', een coöperatie van samenwerkende organisaties. Als netwerk zetten zij zich in voor leren voor duurzame ontwikkeling: binnen én buiten het onderwijs en van peuter tot professional, met als doel duurzaamheid in het DNA van het onderwijs te verankeren.

Om leerkrachten en toekomstige leraren te ondersteunen in het zelf geven van natuureducatie, zetten we een tweeledige strategie in:

- Pabo-studenten kennis laten maken met natuureducatie in het algemeen en met NatuurWijs in het bijzonder (natuur als leukste vak);
- Én het kosteloos verstrekken van natuuro opdrachten en lesbrieven over verschillende natuurthema's aan leerkrachten (100+ natuuro opdrachten en seizoenslesbrieven)

Het project *empowering the teachers* wordt mogelijk gemaakt door een sponsor die anoniem wenst te blijven.

Natuur als leukste vak – Project met pabo's.

NatuurWijs werkt samen met Duurzame Pabo, IVN en Ark Ontwikkeling aan het project 'Natuur als leukste vak'. Het doel van het project is om pabo-studenten, onze toekomstige leerkrachten primair onderwijs, kennis te laten maken met verschillende vormen van natuureducatie. In de hoop en verwachting dat ze, als ze straks zelf voor de klas staan, aandacht zullen besteden aan natuureducatie, het liefst buiten. In 2019 heeft NatuurWijs deelgenomen aan de veldwerkdagen van twee Pabo's: Thomas More Pabo Rotterdam, die hun veldwerkdagen in de Biesbosch hebben uitgevoerd, en Hogeschool Vlissingen met veldwerkdagen in het Verdrongen land van Saeftinghe.

De veldwerkdagen kennen een vaste opzet. De studenten zijn op drie opeenvolgende dagen bezig met natuureducatie. Op dag 1 maken ze kennis met verschillende vormen van natuureducatie, waaronder NatuurWijs. Daarna gaan ze zelf aan de slag met het uitwerken van natuuro opdrachten voor een schoolklas. Op dag 2 en dag 3 komen er schoolklassen naar de locatie van de veldwerkdagen. De studenten voeren de natuuro opdrachten uit met de kinderen, onder supervisie van de betrokken organisaties en docenten van de betreffende Pabo. NatuurWijs zet NatuurWijzers in voor deze taak. De deelnemende studenten krijgen hand-outs en lesmateriaal van NatuurWijs, plus toegang tot onze database met honderden opdrachten. 2019 was een pilot jaar voor NatuurWijs, in 2020 staan er veldwerkweken met vijf nieuwe Pabo's op de planning.

100+ natuuropdrachten en seizoenslesbrieven

NatuurWijs wil leerkrachten stimuleren om zelf naar buiten te gaan met hun leerlingen. Hiertoe publiceren we om de week een eenvoudige natuuropdracht voor buiten die weinig voorbereidingstijd nodig heeft. De opdrachten zijn geschikt om op een (groen) schoolplein uitgevoerd te worden en nemen circa 20 minuten in beslag. Kort, eenvoudig en dichtbij. De rubriek *100+ natuuropdrachten* is te vinden op de website: <http://www.natuurwijs.nl/nu-naar-buiten>.

Vier keer per jaar publiceren we een uitgebreide lesbrief. De lesbrief, opgezet rond een bepaald thema, komt uit aan het begin van ieder seizoen. Leerkrachten kunnen de lesbrieven gratis downloaden na invoering van hun contactgegevens op de website. Zo bouwen wij een betrouwbaar adressenbestand op. Eind 2019 hebben we 1.140 abonnees. In 2019 is de lesbrief ook meegestuurd met de nieuwsbrief voor scholen van Staatsbosbeheer. Daarmee is ons bereik aanzienlijk vergroot. De thema's van de lesbrieven in 2019 waren Natuurkracht Energie (winter), Uit een ei (lente), Blij met bladeren (zomer) en Panta Rhei, Alles stroomt (herfst).

2.2. Amsterdamse kinderen als natuurbeschermers – De zomertoer

Dit jaar is voor het eerst NatuurWijs aangeboden buiten schooltijd. Met het project 'Amsterdamse kinderen als natuurbeschermers' hebben 100 kinderen uit Amsterdam deelgenomen aan een NatuurWijs 3-daagse. De focus lag op kinderen uit de stad, die niet op vakantie zouden gaan in de zomer.

Het project strekte zich uit over 5 weken van de zomerschoolvakantie, iedere week deden er 20 kinderen aan mee, onder begeleiding van 3 NatuurWijzers en 3 vrijwilligers per groep. Er is intensief samengewerkt met Ekokids en met een aantal (welzijns-) organisaties in Amsterdam om de kinderen te werven voor deelname aan het project.

Het thema van het driedaags programma was: 'Ik ben een natuurbeschermer'. Naast allerlei activiteiten om natuur te beleven, ontdekken en onderzoeken, hebben de kinderen goed voor de natuur gezorgd. Ze hebben o.a. afval geruimd, een huisje gemaakt voor een dier en bloemzaadbollen gemaakt. Op de laatste dag kregen de kinderen een 'natuurheld diploma'. Vervoer met bussen en een gezonde lunch voor alle kinderen maakten de formule compleet. De ouders van de kinderen werden uitgenodigd om deel te nemen aan de laatste middag, om te stimuleren dat de kinderen ook na het project de natuur blijven opzoeken.

De kinderen konden kosteloos meedoen dankzij een financiële bijdrage van Edwin Bouwfonds.

Dit succesvolle project kreeg een vervolg. Tijdens de herfstvakantie hebben we een 'Herfsttoer' uitgevoerd in samenwerking met Mustapha Eljarmouni van het buurthuis Batjanzaal in Amsterdam Oost. Ook deze Herfsttoer was een groot succes en trok vele kinderen uit de buurt.

2.3 Voortzetting Aandachtswijkenproject

Het aandachtswijkenproject 2015-2017 had als doelstelling om in 3 jaar minimaal 135 klassen/3.375 kinderen uit de aandachtswijken van grote en middelgrote steden met natuur in contact te brengen. In werkelijkheid heeft dit project in die 3 jaar 316 klassen/7.823 kinderen uit aandachtswijken een bijzondere en leerzame natuurervaring kunnen bieden.

In de jaren 2018 en 2019 hebben we voortgebouwd op dit succes. Scholen uit aandachtswijken konden ook in 2019 tegen 70% korting aan NatuurWijs deelnemen. Om het aandachtswijkenproject te kunnen voortzetten heeft NatuurWijs diverse aanvragen bij sponsors ingediend en is o.a. een raamcontract afgesloten met de gemeente Amsterdam, waarbij scholen uit Amsterdam t/m 2020 gratis kunnen deelnemen. In 2019 is de aandachtswijkkorting gefinancierd door: Prins Bernard Cultuur Fonds, Stichting Buitenfonds (Leiden), Groen doet Goed (Utrecht), Giving Circle (Rotterdam), Rotary (Breda) en Edwin Bouwfonds (zomertoer Amsterdam).

In totaal zijn er in 2019 202 klassen met kinderen uit aandachtswijken met NatuurWijs de natuur in geweest. Dit is een stijging ten opzichte van 2018.

	2017	2018	2019	Toe of afname 2019
Breda	27	29	34	5
Amsterdam	38	19	22	3
Utrecht	23	13	50	37
Leiden	0	1	20	19
Den Haag	40	35	37	2
Rotterdam	23	9	18	9
Amersfoort	12	67	19	-48
Nijmegen	20	2	1	-1
Den Bosch	0	4	0	-4
Eindhoven	11	0	1	1
AW KLASSEN	194	179	202	+23
alle klassen	627	575	741	+166
AW Kinderen	4.850	4.475	5.050	+575
				+13%

Tabel 3. Deelname aan NatuurWijs door klassen uit aandachtswijken (AW)

3. WORKSHOPS, TRAININGEN EN TERUGKOMDAGEN

3.1 NatuurWijs workshops en trainingen

Met een totaal van 133 deelnemers, een lichte daling ten opzichte van 2018 (150), was 2019 wederom een heel goed jaar voor de trainingen van stichting NatuurWijs. De lichte daling komt doordat de training *Spirit of Nature-gids* niet is doorgegaan vanwege te weinig deelnemers. Met name de workshop *In verbinding met natuur* is populair, deze werd 3 keer gegeven.

Training 'NatuurWijzer' en losse workshops

Er zijn 2 trainingen *NatuurWijzer* geweest, één met open inschrijving en één gesloten training voor een nieuwe locatie in West-Betuwe. De trainingen zaten nagenoeg vol. Het bezettingspercentage van de training met open inschrijving was 90% en van de gesloten training in West-Betuwe 100%.

De training *NatuurWijzer* bestaat uit de workshops *in verbinding met natuur*, *werkvormen natuurbeleving* en *NatuurWijs didactiek*, aangevuld met een stage. De eerste twee workshops kunnen ook los gevolgd worden. De workshops en trainingen worden gegeven door zeven ervaren trainers. Staatsbosbeheer stelt werkschuren en andere trainingslocaties beschikbaar.

	Aantal workshops /trainingen met open inschrijving	Aantal workshops /trainingen met besloten groepen	Aantal deelnemers workshops/trainingen
In verbinding met natuur	2	1	50
Werkvormen Natuurbeleving	1	1	43
NatuurWijs didactiek	1	1	40
TOTAAL	4	3	133

Tabel 3. Aantal workshops/trainingen en deelnemers in 2019

Training 'Spirit of nature-gids'

De training *Spirit of Nature-gids* is gebaseerd op het trainingsprogramma *Spirit of the Wild* van Irene van Lippe-Biesterfeld op Bergplaas, Zuid-Afrika. De training heeft een 'train de trainer' karakter en biedt de deelnemers de handvatten om zelf *Spirit of Nature* excursies te kunnen geven. Excursies waarbij de deelnemers zich verbinden met de natuur en waarbij persoonlijke groei, intuïtie en spiritualiteit centraal staan. De mooie locaties in de natuur, de tijd die je doorbrengt met gelijkgestemden en de inhoud van de training maken het een onvergetelijke belevenis. De training is opgebouwd uit drie delen:

- Tweedaagse *In verbinding met Natuur*
- 5-daagse training *Spirit of Nature-gids* intern
- Stage onder begeleiding van een mentor

Deze training is dit jaar niet doorgegaan vanwege te weinig deelnemers. Promotie van deze training heeft meer aandacht nodig.

3.2 NatuurWijs terugkomdagen

Een terugkomdag is een bijscholingsdag voor NatuurWijzers. Tijdens zo'n dag staat er een inhoudelijk thema centraal, dat meestal door een gastspreker ingeleid wordt. Ook worden er ervaringen uitgewisseld en nieuwe activiteiten gedeeld. NatuurWijzers worden jaarlijks bij ten minste één van de twee terugkomdagen verwacht.

In 2019 zijn er twee terugkomdagen geweest. De eerste terugkomdag vond plaats op 19 maart in Kasteel Groeneveld. Bert Vos, oud leerkracht en vogelwachter, heeft met zorg en aandacht een boeiende presentatie over vogels gegeven. Bert had zich verdiept in de werkwijze van NatuurWijs en zorgde in zijn presentatie steeds voor de link tussen wat hij vertelde over vogels en hoe je dat zou kunnen delen en overbrengen aan kinderen. Bert is tevens initiator en motor achter een nieuwe locatie voor NatuurWijs in West-Betuwe.

De terugkomdag op 4 oktober 2019 was drukbezocht. Ruim 60 NatuurWijzers hebben genoten van de inspirerende workshop pedagogiek: 'Omgaan met groepen kinderen buiten' van Sabine Louwerens, onderwijsadviseur bij Edux. Na de workshop was het tijd om naar buiten te gaan. NatuurWijzer Colinda van der Helm heeft ons geïnspireerd met verschillende activiteiten rond het thema mossen. Het inspireren van elkaar blijkt keer op keer een gewaardeerd onderdeel van de NatuurWijs terugkomdagen. Keelin O'Connor, Directeur NatuurWijs, sloot de dag af met een presentatie over de visie en strategie van NatuurWijs 2020-2025 en liet tevens zien hoe de organisatie van de stichting in elkaar zit met een overzicht van wie doet wat, vanuit welke functie.

We kunnen terugkijken op mooie, inspirerende en leerzame dagen met dank aan alle aanwezigen voor het bijdragen aan de bekende geweldige sfeer: zonder NatuurWijzers geen NatuurWijs – weet dat jullie enorm gewaardeerd worden.

3.3 Terugkomdag Spirit of Nature

De terugkomdag voor Spirit of Nature gidsen werd gehouden op 29 oktober, de begeleiding was in handen van Irene van Lippe Biesterfeld en Annelies Hupkes. Het doel van deze terugkomdagen is verdieping en om elkaar te inspireren. Het verdiepingsthema deze keer was: Het ritme van de natuur en je eigen natuurlijke ritme. Tijdens verschillende oefeningen werden de deelnemers gestimuleerd om contact te maken met het eigen ritme door in verbinding te zijn met het ritme van de elementen. Daarnaast was er ruimte om ervaringen uit te wisselen en elkaar te inspireren met nieuwe activiteiten voor de Spirit of Nature wandelingen.

In 2019 is er een eigen website gelanceerd voor Spirit of Nature, waar Spirit of Nature gidsen hun excursies kunnen plaatsen en ter promotie van de training.

4. COMMUNICATIE

4.1 Website analyse

Bezoekersaantallen website

Begin januari is onze geheel nieuwe website gelanceerd, dit was nodig omdat de oude website niet meer voldeed aan de eisen van deze tijd.

De nieuwe website is in 2019 veel meer bezocht dan de oude website in voorgaande jaren. Het aantal *bezoeken* aan de website van NatuurWijs steeg met bijna 40% van 18.696 in 2018 naar 26.060 in 2019. Het aantal *personen* dat de website bezocht, steeg van 13.498 in 2018 naar 18.097 in 2019, een stijging van 34%.

Het percentage bezoekers dat op een website komt en vertrekt zonder een tweede pagina te openen wordt *bounce rate* genoemd. Voor NatuurWijs was de *bounce rate* in 2018 63%. In 2019 was de *bounce rate* gezakt naar 48%. Dat is keurig gezien het bounce percentage van een website gemiddeld tussen de 40% en 60% ligt. De verklaring ligt deels in het feit dat steeds meer bezoekers komen voor de activiteiten op de pagina Nu naar buiten (zie Populaire pagina's).

Drukbezochte dagen

Dagen dat de website drukbezocht werd kunnen worden herleid naar berichten op Social media, met name Facebook en Twitter, zoals bij het verschijnen van de seizoenslesbrief (4x per jaar). Met name aankondigingen van nieuwe activiteiten op de pagina 100+ natuuropdrachten zorgt voor bezoekers. Daarnaast zorgde het bericht dat NatuurWijs een nieuwe activiteit, Reis door een boom, heeft ontwikkeld voor het Von Gimbom Bomenmuseum, voor veel bezoekers. Ook het plaatsen van het nieuwe filmpje van NatuurWijs op Facebook heeft veel bezoekers opgeleverd.

Het maximale aantal bezoekers dat op één dag is gehaald groeide in 2019 naar 285 ten opzichte van 144 in 2018.

Populaire pagina's

De 3 best bezochte pagina's van de website in 2019 zijn dezelfde als in 2018, met het verschil dat de pagina 100+ *natuuropdrachten* nu bovenaan staat en niet de homepage.

- 100+ natuuropdrachten pagina
- Homepage
- Reserveren voor NatuurWijs

De pagina 100+ *natuuropdrachten* werd maar liefst ruim 18.000 keer bezocht, tegenover 10.000 keer in 2018. De pagina, met elke twee weken een nieuwe natuuropdracht, trekt meer bezoekers naar de website toe. Dat is ook precies één van de doelen van de pagina.

Bezoeken aan de *home pagina* stegen van 7.000 keer naar 12.000 keer. Nieuw in de top 3 is *Reserveren van NatuurWijs buitendagen*. Deze pagina is 2.497 keer bezocht in 2019.

Route naar de website

De bezoekers komen voornamelijk op natuurwijs.nl terecht via

- een zoekopdracht (64%)
- door de website in te tikken (zowel de homepage als de pagina *Nu naar buiten*) (25%)
- via rechtstreekse link uit mailings zoals de seizoenslesbrief en artikelen elders online (5%)
- Social Media (5%)

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat veel mensen in plaats van de website volledig in te tikken in een browser, deze intikken in een zoekmachine en dan op de link klikken. Met andere woorden: het gebruik van een zoekopdracht betekent niet dat mensen de site nog niet kennen.

De rechtstreekse links zijn voornamelijk naar de *home-pagina* en naar de pagina *100+ natuuroopdrachten*, waarop ook de seizoenslesbrief wordt gepubliceerd. Het percentage bezoekers dat binnenkomt via Social Media toont een lichte daling t.o.v. 2018 (van 7% naar 5%), maar in absolute aantallen stijgt het aantal.

4.2 Social media

Facebook heeft 2.277 *likes* in 2019 tegenover 2.180 *likes* in 2018. Op Twitter heeft NatuurWijs 1.153 volgers eind 2019 tegenover 1.165 eind 2018. We zijn in 2019 gestart met Instagram en hebben eind 2019 370 volgers. In totaal hebben we 76 berichten geplaatst. NatuurWijs-pagina's worden amper gedeeld via Pinterest en LinkedIn.

Het zijn vooral gedeelde *natuuroopdrachten* die bezoekers aantrekken en deze berichten worden ook het meest gedeeld. Daarnaast worden algemene (nieuws)berichten die NatuurWijs zelf deelt over kinderen en natuur weer veel verder gedeeld.

Concluderend zien we een achteruitgang op social media. Dit is volledig te verklaren door een gebrek aan capaciteit en deskundigheid op het vlak van communicatie. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor 2020.

5. SPONSOREN

Het Prins Bernhard Cultuurfonds is co-financierder voor de uitvoering van het NatuurWijs-project in de aandachtswijken van de grote steden.

Stichting NatuurWijs heeft een raamovereenkomst met Gemeente Amsterdam. Deze overeenkomst maakt het mogelijk dat alle schoolkinderen in Amsterdam gratis mogen meedoen aan een NatuurWijs natuurdag. Voor de 3-daagse betalen de scholen een aanvullend bedrag.

De uitvoering van NatuurWijs in Bentwoud wordt al jaren mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van BP.

Dankzij een genereuze donatie van Stichting Buitenfonds zijn wij in 2018 van start gegaan in Leiden. Er is een team van nieuwe NatuurWijzers getraind dat vanaf schooljaar 2019-2020 aan de slag gaat in Leiden.

Stichting Vrienden van het Gooi en het Fonds NME hebben de invoering van NatuurWijs in het Gooi mogelijk gemaakt. Vele scholen hebben hier dankbaar gebruik van gemaakt.

Stichting Edwin Bouw Fonds heeft de Zomertoer in Amsterdam gefinancierd. De Zomertoer was een groot succes en mede hierdoor heeft Stichting Edwin Bouw Fonds besloten om de Zomertoer van 2020 ook te sponsoren. Hulde!

Stichting The Giving Circle heeft het mogelijk gemaakt dat 625 kinderen uit Rotterdam hebben kunnen meedoen aan het NatuurWijs Waterwijzer project, een project voor Rotterdamse kinderen dat ook voor een deel door Provincie Rotterdam financieel ondersteund wordt.

Stichting Fonds Schiedam, Vlaardingen e.o. maken het mogelijk dat alle basisscholen in Schiedam, Vlaardingen en Maassluis kunnen meedoen aan NatuurWijs bosuitjes in De Broekpolder.

Groen doet goed Utrecht maakte het in 2019 ook weer mogelijk dat vele klassen uit Utrecht deel mochten nemen aan NatuurWijs. Wij zijn dankbaar voor de vele jaren steun van Groen doet goed.

Provincie Gelderland, NME fonds en IVN-West-Betuwe hebben met een financiële bijdrage de training van NatuurWijzers in West-Betuwe mogelijk gemaakt.

Wij zijn al onze sponsors zeer erkentelijk voor hun financiële ondersteuning.

6. ORGANISATIE

6.1 Partners

Staatsbosbeheer en NatuurCollege zijn de *founding fathers* en huidige partners van Stichting NatuurWijs. Beide organisaties leveren jaarlijks een bijdrage aan de stichting.

Vanuit het NatuurCollege zet Irene van Lippe-Biesterfeld – tevens bestuurslid van Stichting NatuurWijs – zich voor de stichting in door te adviseren over de inhoud en vorm van de trainingen. Zij is ook inzetbaar als trainer voor de Spirit of Nature-gids training.

Staatsbosbeheer levert een bijdrage in:

- Financiering van de backoffice van Stichting NatuurWijs
- Financiering van communicatie en marketing
- Uren van de boswachters die NatuurWijs uitvoeren
- Uren van de directeur van de stichting
- Uren van bestuursvoorzitter Debbie Kamphuis
- Uren aan juridische ondersteuning

Daarnaast mag de stichting voor vergaderingen en alle trainingen gebruikmaken van de werkschuren en andere accommodaties van Staatsbosbeheer. NatuurWijs is een zogenaamd 'label' van Staatsbosbeheer. Dit uit zich in de ondersteuning door Staatsbosbeheer en in onze communicatie uitingen.

6.2 Bestuur Stichting NatuurWijs

Het bestuur van Stichting NatuurWijs bestaat uit de volgende leden:

Voorzitter

Mevrouw D.M.J. (Debbie) Kamphuis, MBA

Penningmeester

Mr. Drs. L.M. (Louis) Sturm

Leden

Mevrouw I.E.E. (Irene) van Lippe-Biesterfeld

Professor Dr. M.G.C. (Matthijs) Schouten

Professor Dr. Ir. A.E.J. (Arjen) Wals *afgetreden begin 2019*

Dr. D. (Dieuwke) Hovinga *aangetreden medio 2019*

De heer J. (Jacob) van Olst *afgetreden medio 2019*

De directeur – tevens secretaris – van de stichting is Drs. K.M. (Keelin) O'Connor. Zij woont de bestuursvergaderingen bij. Die vonden in 2019 plaats op 13 februari, 3 juli en 23 september.

6.3 Kernteam

Directeur	Keelin O'Connor
Financieel en operationeel manager	Margret Notté
Officemanager	Amber Aartsen

6.4 Trainers en mentoren

Wij werken met een team van ervaren, enthousiaste, goed opgeleide trainers met passie voor natuur die elk hun eigen expertise inbrengen in een workshop of training. Onze vaste trainers zijn Irene van Lippe-Biesterfeld, Annelies Hupkes, Margret Notté, Boudewien van Notten en Jeroen Heindijk. Daarnaast maken we gebruik van gastdocenten met een specialisme, bijvoorbeeld Guy Sommersdijk bij het onderdeel *Didactiek* en Pauline Seebregts bij het onderdeel *Verhalen leren vertellen*. Annelies Hupkes is Hoofd trainingen en heeft in 2019 de workshops en trainingen gecoördineerd.

De training tot NatuurWijzer is opgebouwd uit 3 x twee dagen theorie en daarna een praktijkstage met een schoolklas van 3 schooldagen verspreid over het schooljaar. De stagiair wordt bijgestaan door een mentor bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de stage.

De groep mentoren bestaat uit de vaste trainers en enkele ervaren NatuurWijzers, geselecteerd door NatuurWijs. In 2019 bestond het team van mentoren uit: Annelies Hupkes, Margret Notté, Boudewien van Notten, Jeroen Heindijk, Karin Vennegoor, Agnes Meijs, Colinda van der Helm, Jasione van Esch en Hans van der Meijs.

De stichting organiseert twee keer per jaar een mentoren bijeenkomst om elkaars ervaringen te delen en van elkaar te leren. Tevens evalueren we de afstemming tussen de training en de praktijk. Zo kunnen we zowel de training als het mentorschap continue verbeteren. Deze bijeenkomsten vinden plaats aan het einde van het voorjaarsseizoen (eind juni) en het najaarseizoen (begin december).

6.5 Coördinatoren en NatuurWijzers

NatuurWijzers zijn groene professionals die de training NatuurWijzer inclusief praktijkstage met goed gevolg hebben voltooid. NatuurWijzers voeren de natuurdagen met schoolklassen uit voor de stichting.

Er zijn ruim 100 NatuurWijzers actief in het hele land. Behalve boswachters en vrijwilligers op de buitencentra van Staatsbosbeheer en de vrijwilligers die actief zijn op de Utrechtse Heuvelrug, werken de meeste NatuurWijzers als ZZP'er. Zij voeren zelfstandig de natuurdagen uit. NatuurWijs factureert aan de scholen en keert 90% van de inkomsten uit aan de uitvoerende NatuurWijzer (ZZP'er).

Op locaties waar er meer dan tien NatuurWijzers actief zijn is een coördinator aangesteld om de aanvragen van scholen te verwerken en onder de NatuurWijzers te verdelen. Daarnaast speelt de coördinator een belangrijke rol in het werven van nieuwe scholen.

Ariana Schippers	Provincie Utrecht
Sylvia Borg	Amsterdam
Angela van der Sande	Den Haag, Rotterdam/Schiedam
Henk Wanders	Breda e.o.
Juke Loman	Leiden
Bert Vos	West-Betuwe
Amber Aartsen	Overige locaties

6.6 Ambassadeurs van NatuurWijs

Stichting NatuurWijs heeft vier ambassadeurs. Hun belangrijkste rol is om de missie en het werk van NatuurWijs in Nederland onder de aandacht te brengen. Deze ambassadeurs kunnen daarnaast, gevraagd en ongevraagd, advies uitbrengen aan NatuurWijs.

De ambassadeurs van NatuurWijs zijn:

- André Kuipers, ruimtevaarder
- Willem Ferwerda, directeur en oprichter Commonland
- Lodewijk Hoekstra, tv-presentator van onder meer Green Kids (RTL4)
- Ahmet Taskan, president and general director at HOGIAF

Foto: Twan Teunissen